
Oikeuskanslerin päätös

SOTASYYLLISYYSOIKEUDENKÄYNTI - TOIMIVALTA - TUOMION PURKAMINEN

Diaarinumero: 904/1/90
Antopäivä: 27.11.1992
Ratkaisija: OKA
Kysymys sotasyylisyystuomion purkamisesta

Oikeuskanslerille osoitetussa kirjoituksessa pyydetty häntä ryhtymään toimenpiteisiin sotasyylisyysoikeuden tuomion purkamiseksi korkeimmassa oikeudessa sillä perusteella, että tuomio on perustunut väärään lain soveltamiseen (oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohta). Oikeuskanslerin ratkaisussa tarkasteltu purkuhakemuksen edellytyksiä valtiosääntöoikeuden ja kansainvälisen oikeuden kehyksellä rikos- ja prosessioikeuden valossa. Oikeuskansleri katsonut, että asiassa ei ole tullut esille perustuslain säätämisjärjestyksessä säädetyn sotasyylisyysslain (890/45) soveltamisessa sotasyylisyysoikeudessa sellaisia oikeudellisia virheitä tai harkintavallan ylityksiä, jotka loisivat riittävän oikeudellisen pohjan hakemukselle lähes 50 vuotta sitten annetun tuomion purkamiseksi.

OK 31:8

1 YHDISTYKSEN KIRJOITUS

Yhdistys on oikeuskanslerille osoittamassaan, 4 päivälle joulukuuta 1990 päivätyssä kirjoituksessa pyytänyt oikeuskansleria ryhtymään toimenpiteisiin sotasyylisyysoikeuden (SSO) tuomion purkamiseksi korkeimmassa oikeudessa sillä perusteella, että tuomio on perustunut väärään lain soveltamiseen (oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohta).

Kirjoituksessa on esitetty seuraavaa. Vuosina 1945 ja 1946 silloinen oikeuskansleri oli ajanut SSO:ssa kahdeksaa syytettyä vastaan syytettä sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain (890/45) 1 §:n nojalla virka-aseman väärinkäyttämisestä valtakunnan vahingoksi. Syyte oli jo sinänsä ollut Suomen oikeusjärjestelmän vastainen, koska se oli perustunut tekojen jälkeen säädettyyn lakiin.

SSO:n istunnossa 16.2.1945 oli äänestetty tuomiosta, ja jo sinänsä lainvastainen tuomio oli päätetty julistaa 18.2.1946. SSO:n istunnossa 17.2.1946 oli luettu Neuvostoliiton ylimmän sotilasjohdon vaatimus, jonka mukaan Ry-

---

ti, Tanner, Rangell, Linkomies ja Kivimäki oli tuomittava 5 - 10 vuoden rangaistukseen sekä Ramsay, Reinikka ja Kukkonen syyllisyyden mukaan, mutta ei vain symbolisiin rangaistukseen, ja tuomiota ei saanut julistaa 18.2.1946. SSO:n 18.2.1946 pidetyssä istunnossa eräät oikeuden jäsenet olivat ilmoittaneet haluavansa vielä miettiä tuomiota, minkä vuoksi tuomion julistaminen oikeudenkäymiskäärän 23 luvun 6 §:n nojalla oli siirretty tapahtuvaksi 21.2.1946 kello 15.

SSO:n istunnossa 19.2.1946 oli luettu ilmoitus, jonka mukaan valtioneuvosto oli huolissaan oikeudenkäynnistä. Oikeuteen oli annettu myös Iso-Britannian ilmoitus, jonka mukaan Iso-Britannia vaati ankarampia rangaistuksia kuin valvontakomissio ja 3 1/2 vuoden rangaistusta voitaisiin pitää provokaationa. Oikeuden pöytäkirjaan oli liitetty myös Sveitsin liitto-oikeuden presidentin kanta, jonka mukaan syytetyt olisi tuomittava 20 - 30 vuoden rangaistukseen ja myöhemmin armahdettava olojen rauhoituttua.

SSO:n istunnossa 20.2.1946 pöytäkirjaan oli otettu pääministeri J. K. Paasikiven allekirjoittama kirje, jonka mukaan valtioneuvosto esitti valvontakomission vaatimusten hyväksymistä. Oikeuteen oli annettu myös salasähkeenä tullut Ison-Britannian viesti, jonka mukaan Suomelle olisi vahingoksi, mikäli rangaistukset olisivat lieviä.

Tämän jälkeen SSO:ssa oli äänestetty uudestaan tuomiosta. Uuden äänestyksen tuloksena Neuvostoliiton nimeämät viisi syytettyä olivat saaneet 5 - 10 vuoden rangaistukset, kun taas kolmen muun syytetyn rangaistukset olivat jääneet ennalleen. Räikeimmin ulkovaltojen puuttuminen asiaan oli näkynyt professori Kivimäen tuomiossa, joka oli muuttunut häntä vastaan ajetun syytteen hylkäämisestä viiden vuoden vankeusrangaistukseksi.

Jälkimmäisen äänestyksen mukainen tuomio oli julistettu 21.2.1946 pidetyssä istunnossa.

Kirjoituksen liitteenä on yhteenvedotaulukko aikaisemmasta ja myöhemmästä äänestyksestä, mikä taulukko aiemmin on julkistettu eräissä sotasyllisyysoikeudenkäyntiä koskevissa teoksissa.

Yhdistyksen kirjoituksessa on esitetty, että SSO:n tuomio olisi purettava, koska

- oikeusjärjestelmämme mukaan lakia ei voida soveltaa ennen lain säätämistä tehtyihin tekoihin,

- SSO ei ollut riippumaton yleistuomioistuimien, vaan poliittinen elin, jonka ratkaisuun vaikuttivat asiakirjojen mukaan ainakin valtioneuvosto ja liittoutuneiden ulkopo-

---

liittinen ja sotilaallinen johto, ja

- objektiivisesti arvioiden syytettyjen ei todettu syyllistyneen sellaiseen tekoon, joka täyttäisi edes tuomion perusteena olevan lainkohdan tunnusmerkistön.

Kirjoituksessa on esitetty, että tuomion purkamista tukevat lisäksi seuraavat seikat:

- Suomen hallitus on useamman kerran sodan jälkeen ja viimeksi syksyllä 1990 tehnyt sopimuksia ja päätöksiä, jotka ovat vähentäneet ulkovaltojen Suomen suvereeniuudelle asettamia rajoituksia. Nämä toimet ovat olleet sopusoinnussa Euroopan poliittisen kehityksen kanssa ja saaneet myönteisen vastaanoton myös entisissä vihollismaissa. Aikaisemmat ratkaisut ovat koskeneet toimeenpanovaltaa; yhdistyksen kirjoituksessa ehdotettu prosessi olisi johdonmukainen jatkotoimi tuomiovallan kohdalla.

- Nykyisin ei enää ole sellaisia ulkopoliittisia syitä, jotka estäisivät tuomion purkamisen. Liittoutuneiden vaatimukset vuonna 1946 perustuivat lähinnä rinnastuksiin silloin meneillään olleen Nürnbergin oikeudenkäynnin kanssa. Myöhemmin sotahistorian tutkimuksen perusteella ulkovaltat ovat tarkistaneet kantaansa.

- Sotasyyllisyysoikeudenkäynnin yksityiskohdat ovat nyky-suomalaisille tuntemattomia, ja ellei tuomiota pureta, nuoremmalle väelle voi syntyä harhakuva Suomen sodan aikaisen valtiojohdon pyrkimyksistä ja toimintatavoista. Tämä harhakuva on omiaan synnyttämään epäluottamusta poliittista johtoa kohtaan yleensä aikana, jolloin rauhan tilaa pidetään varsin merkittävänä arvona.

Yhdistys on edellä olevan perusteella ehdottanut, että oikeuskansleri pyytäisi korkeinta oikeutta purkamaan SSO:n antaman tuomion.

Yhdistys on lausunut pitävänsä parempana, että asia käsitellään puhtaana oikeudenkäyntiasiana syyttäjä- ja tuomioistuineläytöksessä minkään poliittisen viranomaisen (esimerkiksi valtioneuvoston) ottamatta kantaa asiaan.

2 LAKI SOTAAN SYYLLISTEN RANKAISEMISESTA

Jatkosodan päättänyt välirauhansopimus toiselta puolen Neuvostoliiton ja Ison-Britannian sekä toiselta puolelta Suomen välillä allekirjoitettiin 19.9.1944. Suomen osalta sopimus saatettiin voimaan 23.9.1944 annetulla lailla (645/44).

Sopimuksen 13 artikla kuuluu seuraavasti: "Suomi sitoutuu yhteistoimintaan Liittoutuneiden Valtojen kanssa sotari-

---

koksista syytettävien henkilöiden pidättämiseksi ja tuomitsemiseksi."

Välirauhansopimusta lähinnä seuranneena aikana maassamme lienee ollut vallalla käsitys, että 13 artiklassa tarkoitettiin ns. perinteisiä sotarikoksia. Liittoutuneiden valtojen taholta oli kuitenkin vuoden 1943 lopulta alkaen, mm. Moskovan julistuksessa 30.10.1943, annettu lausumia, joiden mukaan sotarikoksiin syyllistyneiksi oli luettava myös sotaan liittyviä poliittisia rikoksia tehneet. Moskovan julistuksesta alkaen puhuttiin suursotarikollisista ("major War criminals"). Poliittisluontoiseksi sotarikokseksi alettiin katsoa myös sodan aloittaminen. Liittoutuneiden piirissä vallitsi asiasta erilaisia näkemyksiä, joiden yhteen sovittaminen tapahtui kansainvälisen sotilastuomioistuimen perustamista koskeneen, 8.8.1945 tehdyn Lontoon sopimuksen liitepöytäkirjassa. Siinä yhtenä kolmesta suursotarikosten lajista mainittiin "rikokset rauhaa vastaan" ("crimes against peace").

Suomen eduskunnassa ns. kuutoset eli edustaja K.H. Wiik ym. esittivät 23.1.1945 päivätyn kirjallisen kysymyksen, joka koski vuosina 1939 ja 1941 puhjenneiden sotien syyllisyyskysymyksen selvittämistä. Pääministeri J.K. Paasikivi esitti 31.1.1945 vastauksen. Hän selosti vastauksessa hallituksen entiseltä tasavallan presidentiltä K.J. Ståhlbergiltä pyytämää lausuntoa, jossa selvitettiin tasavallan presidentin ja valtioneuvoston jäsenten oikeudellista vastuuta valtiosääntömme valossa. Paasikivi lausui vastauksen lopussa, että hallituksen mielestä oli syytä ryhtyä valmistamaan kirjallisessa kysymyksessä edellytettyä selvitystä. Hallitus oli sen vuoksi päättänyt tuota tehtävää varten ensi tilassa asettaa erityisen komitean. Hallitus asetti 2.2.1945 filosofian tohtori Eirik Hornborgin johdolla komitean selvittämään vuosina 1938 - 1944 harjoitetun politiikan lainmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.

Hornborgin komitean 12.7.1945 päivätty mietintö luovutettiin hallitukselle 17.7.1945. Silloinen oikeuskansleri Toivo Tarjanne laati hallitukselle 22.7.1945 päivätyn muistion mietinnössä todettujen lainrikkomusten mahdollisesta oikeudellisesta käsittelystä.

Edustaja Hertta Kuusinen ja 54 muuta kansanedustajaa teki 29.6.1945 välikysymyksen, joka koski sotasyllisten saatamista syytteeseen ja poliittista puhdistusta. Pääministeri Paasikivi vastasi välikysymykseen 4.7.1945. Siinä hän mm. lausui hallituksen kantana, että niiden henkilöiden, jotka kaikkein näkyvimällä tavalla olivat harjoittaneet natsilaista politiikkaa ja edistäneet saksalaismielistä suuntausta, tulisi vetäytyä syrjään johtavista asemista julkisissa ja yksityisissä toimissa. Vastauksen

---

lopussa hän esitti mm. seuraavaa: "Hallitus katsoo, että sotasyyllisyyttä, samaten kuin poliittista puhdistusta yleensäkin koskeva kysymys, joka on hallituksen ja Eduskunnan yhdessä selvitettävä, olisi mahdollisimman pian saatava lopulliseen ratkaisuun. Sitä vaatii maan ulkopolitiittinen asema. Mutta se on välttämätöntä myös maan sisäpoliittisen rauhoittumisen vuoksi - -." Keskustelun jälkeen eduskunta hyväksyi yksimielisesti yksinkertaisen päiväjäestykseen siirtymisen.

Hallituksen esitys nro 54/1945 vp. laiksi sotaan syyllisten rankaisemisesta annettiin 21.8.1945 pidetyssä presidentin esittelyssä. Hallituksen valmistellessa esitystä sen tiedossa oli edellä mainitun Lontoon sopimuksen sisältö. Lakiehdotusta muotoiltaessa otettiin huomioon se, että liittoutuneiden valvontakomissio oli edellyttänyt erityisen lain säätämistä välirauhansopimuksen 13 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi. Tämä ilmenee, paitsi hallituksen esityksen perusteluista, myös lakiehdotuksen johtolauseesta, joka täysin poikkeaa normaalista.

Johtolause kuuluu seuraavasti: "Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjäestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla, säädetään Suomen Tasavallan ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhtyneen Kuningaskunnan välillä 19 päivänä syyskuuta 1944 tehdyn välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttämiseksi seuraavaa:".

Perustuslakivaliokunta antoi 4.9.1945 esityksen johdosta mietintönsä nro 40/1945 vp. Mietinnön liitteinä oli korkeimman oikeuden lausunto ja professori Kaarlo Kairan lausunto. Korkeimman oikeuden 28.8.1945 päivätyn lausunnon lopussa esitettiin kannanotto, jonka mukaan ehdotettu laki, joka tosin oli tarkoitettu säädettäväksi valtiopäiväjäestyksen 67 §:ssä määrättyssä järjestyksessä, sisälsi niin monia ja perustavaa laatua olevia poikkeuksia hallitusmuodosta ja yleisesti hyväksytyistä oikeusperiaatteista, ettei lakia oikeudelliselta kannalta voitu pitää valtiojärjestyksemme soveltuvana. Professori Kaira 30.8.1945 päivättyssä lausunnossaan päätyi siinä tarkemmin esittämiensä perusteiden toteamaan, että sotarikolliskäsittettä oli välirauhansopimuksen 13 artiklassa tulkittava rajoittavasti niin, että siihen kuuluivat ainoastaan sotarikolliset entisessä yleisesti käytetyssä merkityksessä, mutta eivät n.s. sotasylliset. Saman tulkinnan esitti korkein oikeus analysoidessaan lausunnossaan Lontoon sopimusta. Kaira totesi lausunnossaan, että hän oli tarkastellut asiaa puhtaasti oikeudelliselta kannalta. "Siihen, johtaako kysymyksen tarkastelu poliittiselta kannalta toiseen tulokseen, ei ole aihetta tässä kajota", lausui hän esityksensä lopussa.

Eduskunta hyväksyi 11.9.1945 hallituksen esitykseen sisältyneen lakiehdotuksen perustuslakivaliokunnan ehdottamin muutoksin. Lakiehdotus käsiteltiin valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n mukaisessa perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Edellä mainittu johtolause, jossa todettiin lain tarkoitukseksi välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttäminen, hyväksyttiin hallituksen esittämän sisältöisenä. Lakiehdotuksen kolmannessa käsittelyssä se yksimielisesti julistettiin kiireelliseksi ja hyväksyttiin äänestyksessä, jossa annettiin 129 jaa- ja 12 ei-ääntä, tyhjiä 10, poissa 48. Laki vahvistettiin 12.9.1945.

Lain soveltamisen kannalta on otettava huomioon poikkeuksellisen pitkä perustelulausuma, jonka sisällöstä niin ikään äänestettiin. Hyväksyttyyn perustelulausumaan otettiin perustuslakivaliokunnan mietinnön alkupuoli sellaisenaan. Lakiehdotuksen kolmannessa käsittelyssä 11.9.1945 edustaja Lauri Kaijalainen ehdotti perustuslakivaliokunnan mietinnöstä poistettaviksi 3. ja 4. kappaleen ja niiden sijaan otettavaksi näin kuuluvan kappaleen: "Siihen nähden, että Hallitus, jolla on parhaat mahdollisuudet ottaa varteen kaikki asiaan vaikuttavat seikat, on pitänyt ehdotettua lakia välirauhansopimuksen puheena olevan artiklan velvoitusten täyttämistä varten välttämättömänä, Eduskunta ei ole katsonut voivansa hylätä lakiehdotusta sen sisällyksestä ja poikkeuksellisesta luonteesta huolimatta." Asiasta äänestettyä perustelulausuma hyväksyttiin edustaja Kaijalaisen ehdottamassa muodossa.

Sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain (890/45) 1 §:n 1 momentti, jossa määritellään sen asiallinen soveltuvuus, kuuluu seuraavasti: "Joka ratkaisevalla tavalla on vaikuttanut Suomen joutumiseen sotaan vuonna 1941 Sosialististen Neuvostotasavaltaisen Liittoa taikka Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhtynyttä Kuningaskuntaa vastaan tai estänyt sodan aikana rauhan aikaansaamista, tuomittakoon virka-aseman väärinkäyttämisestä valtakunnan vahingoksi vankeuteen enintään kahdeksaksi vuodeksi taikka, jos asianhaarat ovat raskauttavat, kuritushuoneeseen määrääjäksi tai elinkaudeksi."

Lain 2 §:n mukaan tuossa laissa tarkoitetut syytteet käsitteli erityinen sotasyylisyysoikeus. Siihen kuului puheenjohtajana korkeimman oikeuden presidentti ja jäsenenä korkeimman hallinto-oikeuden presidentti, Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan professori, jonka ynnä varamiehen tiedekunta valitsi keskuudestaan, sekä kaksitoista muuta jäsentä, jotka ynnä tarvittavat varajäsenet eduskunnan valitsijamiesten oli valittava suhteellisilla vaaleilla.

Lain 3 §:n mukaan syytteen nostamisesta määräsi valtio-

---

neuvosto hankittuaan asiasta oikeuskanslerin lausunnon. Seuraavassa pykälässä säädettiin, että syytettä ajoi oikeuskansleri tai hänen määräämänsä henkilö. Syytteen nostamisesta säädettiin 5 §:ssä, että oikeus syyttää raukesi, jollei valtioneuvosto vuoden 1945 aikana määrännyt syytettä nostettavaksi.

Lain 7 §:n 1 momentin mukaan oli, mikäli kysymyksessä olevassa laissa ei toisin säädetty, sotasyällisyysoikeuteen nähden soveltuvin osin noudatettava, mitä valtakunnanoikeuden ja sen puheenjohtajan toiminnasta on voimassa.

Lain 8 §:n 2 momentissa säädettiin, että tuomittujen armahtamisesta oli voimassa, mitä tasavallan presidentin armahdusoikeudesta on hallitusmuodossa yleisesti säädetty.

3 OIKEUDENKÄYNTI SOTASYÄLLISYYSASIASSA

Eduskunta valitsi 14.9.1945 sotasyällisyysoikeuteen kaksitoista jäsentä ja varajäsenen kullekin heistä. SSO:n puheenjohtajana oli aluksi korkeimman oikeuden presidentti N. Hj. Neovius ja, hänen erottuaan terveydellisistä syistä, hänen jälkeensä oikeuden presidentiksi nimitetty Oskar Möller 1.12.1945 alkaen.

Valtioneuvosto asetti 13.9.1945 oikeusneuvos Onni Petäyksen puheenjohtajana tutkijakunnan suorittamaan tutkinnan syyteratkaisussa tarpeellisten seikkojen selvittämiseksi. Selvityksen pohjalta tuli ratkaistavaksi myös, ketkä valtioneuvosto asettaisi syytteeseen. Tutkijakunta toimitti valtioneuvostolle alustavan kertomuksensa 15.10.1945 ja lopullisen kertomuksensa 24.10.1945.

Valtioneuvosto teki 6.11.1945 päätöksensä syytteeseen asetettavista, sitten kun oikeuskansleri Tarjanne 17.10.1945 oli antanut hallitukselle lausuntonsa tutkijakunnan alustavasta kertomuksesta ja 3.11.1945 lopullisesta kertomuksesta. Valtioneuvoston päätöksen mukaan SSO:ssa oli nostettava syyte tasavallan entistä presidenttiä Risto Rytiä, entistä pääministeriä J. W. Rangellia, entistä pääministeriä Edwin Linkomiestä, entistä ulkoasiainministeriä Henrik Ramsayta, entistä valtiovarainministeriä Väinö Tanneria, entistä opetusministeriä Antti Kukkosta, entistä apulaisvaltiovarainministeriä Tyko Reinikkaa sekä Suomen entistä lähettilästä Berliinissä T.M. Kivimäkeä vastaan. Valtioneuvosto päätti samalla kaikkien syytettävien vangitsemisesta.

Säätytalossa pidetty sotasyällisyysoikeudenkäynti alkoi 15.11.1945, jolloin syyttäjänä toiminut oikeuskansleri Tarjanne luki syytekirjelmän. Useiden käsittelykertojen

---

jälkeen viimeinen oikeuskäsittely pidettiin 2.2.1946, minkä jälkeen SSO ryhtyi valmistelemaan päätöstään. Yhdistyksen kirjoituksessa on selostettu tuomioistuimen ensimmäistä äänestystä 16.2.1946, sitä seuranneita tapahtumia ja toista äänestystä 20.2.1946, jossa eräiden syytetyjen osalta päädyttiin kovempaan rangaistukseen ja myös Kivimäki katsottiin syylliseksi ja tuomittiin rangaistukseen.

SSO:n päätös julistettiin 21.2.1946. Siinä tuomittiin syytetyt päätöksessä kerrotuin perustein sotasyylisyysslain 1 §:n nojalla virka-aseman väärinkäyttämistä valtakunnan vahingoksi seuraaviin vapausrangaistuksiin: Rytty, asianhaarain ollessa raskauttavat, 10 vuodeksi kuritushuoneeseen ja muut vankeuteen, Rangell 6 vuodeksi, Tanner 5 vuodeksi 6 kuukaudeksi, Linkomies 5 vuodeksi 6 kuukaudeksi, Ramsay 2 vuodeksi 6 kuukaudeksi, Kukkonen ja Reinikka, ottaen huomioon heidän vähemmän keskeisen asemansa hallituksessa, kumpikin 2 vuodeksi sekä Kivimäki 5 vuodeksi. Samalla SSO määräsi silloin vapaalla jalalla olleen Kukkonen vangittavaksi ja muut tuomitut pidettäväksi edelleen vangittuina sekä passitti tuomitut Helsingin lääninvankilaan saatettaviksi rangaistustaan kärsimään.

Tuomitut päästettiin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen nojalla ehdonalaiseen vapauteen seuraavasti: Kukkonen ja Reinikka 21.10.1947, Ramsay 24.12.1947, Kivimäki 21.8.1948, Linkomies ja Tanner 21.11.1948 sekä Rangell 21.2.1949. Tasavallan presidentti Paasikivi armahduspäätöksellään 19.5.1949 vapautti rangaistuksen jäljellä olleesta osasta Rytin, joka lokakuusta 1948 alkaen oli ollut hoidettavana Kivelän sairaalassa, sekä vielä ehdonalaisessa vapaudessa olleet Linkomiehen, Kivimäen, Tannerin ja Rangellin rangaistustensa jäljellä olleista osista.

Kaikki sotasyylisyysoikeudenkäynnissä tuomitut ovat nyt vainajia.

4 YLEISIÄ NÄKÖKOHTIA SOTASYYLISYYSLAISTA

Sotaan syyllisten rankaisemisesta annettu laki oli monessa suhteessa poikkeusluontoinen laki. Lain johtolauseessa lausuttiin selvästi, että se oli säädetty välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttämiseksi. Koska johtolause on lain osa, sillä on merkitystä myös lain tulkinnan taustatekijänä, tässä tapauksessa siinä suhteessa, miten SSO:n oli sovellettava lakia.

Merkityksellinen oli myös pitkä perustelulausuma, joka sisältyi eduskunnan vastaukseen. Perustelulausuma syntyi eduskunnassa erityisen harkinnan ja äänestyksen tulokse-

---

na. Perustelulausumassa selostetaan lain kansainvälisoi-
keudellinen tausta samoin kuin perustuslain säätämisjär-
jestystä edellyttäneet seikat, nimittäin poikkeaminen la-
kien taannehtivuuskiellosta ja kiellosta asettaa satun-
naisia tuomioistuimia. Näiden osalta todetaan perustelu-
lausumassa nimenomaan, että poikkeamiset aiheutuivat esi-
tyksen antamiseen vaikuttaneista syistä.

Perustelulausumaan sisältyy muun muassa seuraavan sisäl-
töinen toteamus: "Esiteyksen antaminen merkitsee näin ol-
len toisaalta sitä, että mainitun kansainvälisoi-
keudellisen sitoumuksen täyttäminen, siltä osin kuin velvoitusta
ei vielä ole katsottu täytetyksi, Hallituksen käsityksen
mukaan voidaan järjestää ja on järjestettävä maan sisäi-
senä asiana, ja toisaalta sitä, että Hallitus katsoo vä-
lirauhansopimuksen 13 artiklan säännösten velvoittavan
julistamaan rangaistaviksi lakiehdotuksen 1 §:ssä tarkoi-
tetut hallitustoimet, vaikka ne voimassa olevien lakiemme
mukaan eivät olisikaan rangaistavia."

Perustelulausuman viimeksi selostetussa kohdassa esitetyt
seikat samalla todentavat sen korkeimman oikeuden lausun-
nossa todetun asian, ettei tuossa oikeudenkäynnissä voitu
arvioida syyksiluettavuuskysymyksiä tavanomaisten mitta-
puiden mukaan. Tähän kiinnitti oikeudenkäynnissä huomiota
syyttäjänä toiminut oikeuskansleri Tarjanne.

Välirauhansopimuksen sopimusmääräykset velvoittivat eri-
tyisesti maamme hallitusta tekemään voitavansa sopimuksen
täyttämiseksi. Tämä tekee ymmärrettäväksi sen, että hal-
lituksen roolia korostettiin muun muassa eduskunnan hy-
väksymässä perustelulausumassa.

Poikkeuksellinen järjestely oli se, että syytteen nosta-
misesta päätti valtioneuvosto. Välirauhansopimuksen sopi-
japuolena valtioneuvosto myös kantoi erityistä vastuuta
sotaan

syyllisten rankaisemisesta liittoutuneiden valtojen edel-
lyttämin tavoin. Se seikka, että kysymys oli kansainväli-
sen sopimusvelvoitteen täyttämisestä, tekee ymmärrettä-
väksi myös liittoutuneitten valvontakomission aktiivisen
toiminnan asiassa.

Sotarikosten käsitteen määrittelemisen kannalta keskeinen
on liittoutuneiden valtojen 8.8.1945 tekemä Lontoon sopi-
mus, jonka liitepöytäkirjaksi otettiin kansainvälisen so-
tilastuomioistuimen (International Military Tribunal) pe-
ruskirja. Sen 6 artiklassa määriteltiin ns. suursotari-
kokset ("major war crimes"), jotka jaoteltiin kolmeen
ryhmään. Ensimmäisenä ryhmänä määriteltiin rikokset rau-
haa vastaan ("crimes against peace"). Sellaisiksi oli lu-
ettava hyökkäyssodan suunnittelu, valmistelu, aloittami-
nen ja käyminen, kansainvälisten sopimusten ja vakuutus-
ten vastaisen sodan suunnittelu, valmistelu, aloittaminen

---

ja käyminen sekä osallistuminen yhteiseen suunnitelmaan tai salaliittoon edellä mainittujen rikosten suorittamiseksi ("planning, preparation, initiation or waging of a war of aggression, or a war in violation of international treaties, agreements or assurances, or participation in a common plan or conspiracy for the accomplishment of any of the foregoing").

Lontoon sopimus liiteasiakirjoineen oli pohjana liittoutuneiden aloitteesta tai toimesta maailmansodan päätyttyä vireille pannuissa sotarikosoikeudenkäynneissä hävinneellä puolella olleiden valtioiden sodanaikaiseen poliittiseen ja sotilaalliseen johtoon kuuluneita henkilöitä vastaan. Näistä oikeudenkäynneistä tunnetuin on vuosina 1945-1946 kansainvälisen sotilastuomioistuimen edessä käyty ns. Nürnbergin oikeudenkäynti natsi-Saksan poliittiseen ja sotilaalliseen johtoon kuuluneita vastaan. Lontoon sopimuksen yhteydessä määritelty sotarikoskäsite vaikutti myös Suomen tekemän välirauhansopimuksen 13 artiklan tulkintaan ja soveltamiseen. Se muodosti näin olleen kansainvälisoikeudellisen ja -poliittisen perustan Suomenkin sotasyylisyysoikeudenkäynnille.

Sotaan syyllisten rankaisemista koskevan lain kansainvälispoliittisten taustojen johdosta liittoutuneet valtat katsoivat olevansa oikeutettuja valvomaan, että sotaan syyllisten rankaiseminen Suomessakin tapahtui tavalla, joka täytti sodassa voittaneella puolella olleiden valtojen vaatimukset. Liittoutuneiden valvontakomissio osoitti aktiivisuutta suhteessa eduskuntaan, valtioneuvostoon ja sotasyylisyysoikeuteen sekä lain valmistelu- ja säätämisvaiheessa että sotasyylisyysoikeudenkäynnin aikana. Tätä ilmensivät myös toimenpiteet, joilla vaikutettiin tuomion sisältöön SSO:n siitä suorittaman ensimmäisen äänestyksen jälkeen.

Jälkikäteen arvioiden voidaan todeta, että sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain valmistelun ja eduskuntakäsittelyn aikoihin silloisen pääministerin J. K. Paasikiven johtama hallitus ilmeisesti käsitti ulkopoliittiseksi välttämättömyydeksi lain säätämisen ja eräiden sodanaikaiseen poliittiseen johtoomme kuuluneiden henkilöiden tuomitsemisen sen nojalla rangaistukseen. Hallitus pyrki johdonmukaisesti siihen, että oikeudenkäynti tapahtuisi Suomessa maamme valtiosäännön mukaisesti järjestyksessä säädettyä lakia soveltaen. Hallituksen tavoitteena oli myös pitää syytettävien henkilöiden piiri suppeana. Näissä pyrkimyksissä hallitus onnistui eduskunnan enemmistön myötävaikutuksella.

5 TUOMIONPURKUEDELITYSTEN TARKASTELU

Seuraavassa siirryn tarkastelemaan kysymystä SSO:n pää-

---

töksen mahdollisesta purkamisesta yhdistyksen kirjoituksen pohjalta.

Tänne on hankittu Valtionarkistosta käsille SSO:n pöytäkirjat (neljä nidettä) ja niihin liittyvät asiakirjat (neljä nidettä).

5.1 Yleistä

Tuomioistuimen päätökseen tyytymättömälle on oikeusturvavasyistä yleensä varattu mahdollisuus hakea siihen muutosta oikeusastejärjestyksessä ylemmältä tuomioistuimelta. Säännönmukaisissa tapauksissa kysymykseen tulevat ns. varsinaiset muutoksenhakukeinot, joiden käyttäminen on kytketty lyhyihin määräaikoihin. Laissa säädetyin erityisin edellytyksin voidaan poikkeuksellisesti tuomioistuimen lainvoimainenkin päätös poistaa tai sitä muuttaa ns. ylimääräistä muutoksenhakukeinoa käyttäen.

Joissakin tapauksissa varsinainen muutoksenhakukeino ei ole käytettävissä. Näin on muun muassa silloin, kun päätöksen on ensi asteena tehnyt organisatoriselta asemaltaan sellainen tuomioistuin, ettei oikeusastejärjestyksessä ole ylemmää oikeusastetta. Tällainen on tilanne niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa päätöksen on tehnyt korkein oikeus ensimmäisenä oikeusasteena tai valtakunnanoikeus taikka esillä olevassa tapauksessa kysymyksessä ollut sotasyylisyysoikeus. Se seikka, että varsinainen muutoksenhakukeino ei tule kysymykseen, ei sinänsä sulje pois mahdollisuutta ylimääräisen muutoksenhakukeinon avulla muuttaa päätöstä tai poistaa se.

Ylimääräisestä muutoksenhausta säädetään nykyään oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa, joka on kokonaan uudistettu 20.2.1960 annetulla ja 1.7.1960 voimaan tulleella lailla (109/60). Siinä säännellään kolme ylimääräistä muutoksenhakukeinoa, nimittäin kantelu, lainvoiman saaneen tuomion purkaminen ja menetetyn määräajan palauttaminen. Käsiteltävänä olevassa tapauksessa harkittavaksi voi näistä tulla vain tuomionpurku, niin kuin yhdistyksen kirjoituksessa on esitetty. Toimivalta lainvoimaisen tuomion purkamiseen on 31 luvun 12 ja 14 §:n mukaan korkeimmalla oikeudella.

SSO:n päätöstä julistettaessa olivat voimassa oikeudenkäymiskaaren 31 luvun aikaisemmat säännökset lainvoiman saaneen tuomion purkamisesta. Sanotussa luvussa olleet kolme pykälää olivat vuoden 1960 lainmuutokseen saakka sisällöltään alkuperäisen vuoden 1734 lain mukaisia muilta osin, paitsi että 2 §:ään oli tehty vähäinen lisäys vuonna 1868. Säännösten epätäydellisyyden johdosta oikeuskäytännössä oli tuomion purkaminen katsottu mahdolliseksi sellaisissakin tapauksissa, joita ei luvussa ollut

---

säännelty. Tämän ns. analogisen restituu­tion historialli­senä perustana oli hallitsijan ikivanha oikeus purkaa vääräperusteiset ja liian ankarat tuomiot.

Oikeudenkäymiskaaren uudistetun 31 luvun voimaantulosään­nöksen 4 momentissa määrätään nimenomaisesti, että tuomi­on purkamista tarkoitettavaan hakemukseen, joka koskee en­nen tämän lain voimaantuloa julistettua tai annettua tuo­miota, on sovellettava uuden lain säännöksiä, kuitenkin siten, että eräät määräajat on ollut luettava lain voi­maantulopäivästä.

Oikeudenkäymiskaaren nykyisessä 31 luvussa purkuperusteet on jaoteltu neljään pykälään sillä tavoin, että erikseen säädetään tuomion purkamisesta riita-asiassa (7 §) sekä rikosasiassa toisaalta syytetyn eduksi (8 §) ja toisaalta syytetyn vahingoksi (9 §), minkä lisäksi on säännelty se tilanne, että jotakuta on oikeudenkäynnissä käsitelty toisena henkilönä tai väärällä nimellä (11 §). Tarkastel­tavana olevassa asiassa saattaisi näistä kysymykseen tul­la tuomionpurkua rikosasiassa syytetyn eduksi koskeva 8 §.

Kaikki SSO:ssa aikanaan tuomitut henkilöt ovat nyt vaina­jia. Oikeuskäytännön kannan mukaan tuomio rikosasiassa voidaan syytetyn eduksi purkaa hänen kuoltuaankin. Oikeu­denkäynnin asianosaisen kuoltua on katsottu, että purku­hakemuksen saa tehdä hänen oikeudenomistajansa.

Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 10 §:ssä on tuomionpurkuha­kemukselle säädetty eräitä määräaikoja. Ne eivät kuiten­kaan koske tuomion purkamista rikosasiassa syytetyn eduk­si. Määräajat eivät ole esteenä tuomion purkamiselle syy­tetyn eduksi silloinkaan, kun kysymyksessä on ennen ny­kyisen 31 luvun voimaantuloa 1.7.1960 julistettu tai an­nettu tuomio. Ajan kulumisella on kuitenkin myös ylimää­räistä muutoksenhakua silmällä pitäen se vaikutus, että hyvin pitkän ajan, esimerkiksi puolen vuosisadan, kulut­tua tapahtuvalle tuomionpurkuhakemukselle tulisi olla hy­vin painavia perusteita.

5.2 Oikeuskanslerin valta tehdä purkuhakemus

Oikeuskanslerilla on valta hakea purkua silloin, kun yleinen etu sitä vaatii. Yleisen edun vaatimus täyttyy muun muassa sellaisessa tapauksessa, että rangaistukseen tuomittu henkilö myöhemmin osoittautuu syyttömäksi.

Tarkasteltavana olevassa tapauksessa on kuitenkin otetta­va huomioon myös asian erityisluonne. Oikeuskansleri ei ajanut syytettä SSO:ssa hallitusmuodon 46 §:ssä tarkoi­tettuna ylimmän syyttäjän syytevallan käyttäjänä, vaan perustuslain säätämisjärjestyksessä säädetyn erityislain

---

nojalla tehdyn valtioneuvoston päätöksen perusteella. Eduskunnassa tehtiin eräitä muutoksia niihin lakiehdotuksen säännöksiin, jotka koskivat oikeuskanslerin asemaa ja tehtäviä sotasyyllisyysoikeudenkäynnissä.

Hallituksen esitykseen sisältyneen lakiehdotuksen 3 §:n mukaan syytteen nostamisesta SSO:ssa olisi määrännyt valtioneuvosto oikeuskanslerin esityksestä. Lakiehdotuksen 4 §:n mukaan syytteen ajaminen olisi ollut henkilökohtaisesti oikeuskanslerin asiana. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä katsottiin, että valtioneuvostolla olisi lakiehdotuksen 3 §:n mukaan oikeus lähinnä poliittisten tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien mukaan rajoittaa syytteiden nostamista. Sen vuoksi ehdotettiin 3 §:ää muutettavaksi niin, että valtioneuvosto määräisi syytteen nostamisesta hankittuaan asiasta oikeuskanslerin lausunnon. Lisäksi perustuslakivaliokunta lausui seuraavaa: "Oikeuskanslerin arvovaltaisen aseman vuoksi ylimpänä lain valvojana sekä hänen monien tehtäviensä takia valiokunta on, koska kysymys on poliittisluontoisesta oikeudenkäynnistä, jossa syyttäjään voidaan kohdistaa aiheetonta ja epäasiallista arvostelua ja joka voi aiheuttaa runsaasti työtä, katsonut tarpeelliseksi ehdottaa 4 §:ää muutettavaksi siten, että oikeuskanslerilla olisi valta määrätä toinen henkilö sijaansa ajamaan syytettä sotasyyllisyysoikeudessa." Eduskunta teki perustuslakivaliokunnan ehdottamat muutokset.

Valtioneuvostolla on näin ollen ollut ratkaisuvallta päätettäessä syytteen nostamisesta. Silloisen oikeuskanslerin, joka tosin itse ajoi syytettä, harkintavalta ei siten ole ollut samanlainen kuin normaalissa syyteasiassa.

Edellä selostetusta näyttäisi johtuvan, että harkittaessa mahdollisen purkualoitteen tai muun syytettyjen maineen puhdistamista tarkoittavan aloitteen tekemistä ensisijainen toimivalta olisi valtioneuvostolla. Tähän suuntaan viittaavat myös ne sotasyyllisyysoikeudenkäyntiin liittyneet poliittista harkintaa edellyttäneet näkökohdat, joihin eduskunnan perustuslakivaliokunta edellä toistetussa mietintönsä kohdassa viittasi. Valtioneuvosto onkin katsonut olevansa toimivaltainen harkitsemaan ehdotettuja toimenpiteitä sotasyyllisinä tuomittujen ja niihin eräissä suhteissa rinnastettavien asekatkennästä tuomittujen henkilöiden maineen palauttamiseksi.

Eduskunnassa on kerran esitetty kirjallinen kysymys sootaan syyllisinä tuomittujen henkilöiden rangaistusten poistamisesta ja kerran asekatkentään osallistuneiden kunnian palauttamisesta. Antamissaan vastauksissa oikeusministerit eivät ole nähneet perusteita lainsäädäntötoimiin tai muihin toimiin (ks. oikeusministeri Arvo Helminen vastaus 4.9.1956 edustajien Johannes Wirtasen ja

---

Jaakko Hakalan kirjalliseen kysymykseen sekä oikeusministeri Hannele Pokan vastaus 15.4.1992 edustaja Anna-Kaarina Louvon ynnä muiden kirjalliseen kysymykseen). Samoin oikeusministeriön asettama työryhmä on oikeusministerille antamassaan, 14.10.1992 päivätyssä mietinnössä omaksunut sen kannan, että asekatkentalain nojalla langelettuihin tuomioihin ei ole enää syytä millään julkisen vallan toimenpiteillä puuttua.

Totean kuitenkin, että asiantilaa on mahdollista tulkita myös sillä tavoin, että oikeuskanslerilla ylimmän laillisuusvalvojan ominaisuudessa olisi valta tehdä purkuhakuus tarkasteltavana olevassa asiassa sen erityisluonteesta huolimatta.

5.3 SSO:n päätöksen purettavuus

Arvioitaessa sitä, voidaanko SSO:n päätös purkaa, on mielestäni otettava huomioon ainakin seuraavia seikkoja.

SSO:n päätökseen ei voitu hakea muutosta varsinaisin muutoshakukeinoin, niin kuin edellä olen todennut. Sotaan syyllisten rankaisemisesta annetussa laissa tai sen perusteluissa ei luonnollisestikaan ole säännöstä tai viittausta tuomionpurkuun tai muihin ylimääräisiin muutoshakukeinoihin.

SSO oli poikkeusluontoinen, kokoonpanoonsa ja tehtäviinsä nähden arvovaltainen erityistuomioistuim. Lähimmän vertauskohdan tarjoaa valtakunnanoikeus niin kokoonpanon kuin tehtävienkin osalta. Tätä ilmentää myös sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain 7 §:n 1 momentissa ollut nimellinen viittaussäännös, jonka mukaan SSO:een nähden oli soveltuvin osin noudatettava, mitä valtakunnanoikeuden ja sen puheenjohtajan toiminnasta on voimassa.

SSO:n erityisluonne ja sen sovellettavana olleen lain kertaluonteisuus puhuvat sitä vastaan, että SSO:n päätös olisi purettavissa. Sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain 8 §:n 2 momentissa olevan, armahdusta koskevan erityissäännöksen saatetaan niin ikään tulkita perustuvan sille näkemykselle, ettei SSO:n tuomitsemiin rangaistuksiin voida myöhemmin puuttua oikeudellisesti muulla tavoin kuin armahdusteitse. Samaan suuntaan viittaa lain 5 §:ssä säädetty lyhyt määräaika.

Edellä on todettu, että lain 7 §:n 1 momentin perusteella lähimmän rinnastuskohteen tarjoaa valtakunnanoikeus. SSO muistutti kokoonpanoltaan ja tehtäviltään lähinnä juuri valtakunnanoikeutta. Kysymys valtakunnanoikeuden päätöksen mahdollisesta purettavuudesta on sekä epäselvä. Purkamista vastaan puhuvana näkökohtana voidaan esittää, että valtakunnanoikeus asemaltaan on tietyllä tavalla rin-

---

nastettavissa korkeimpaan oikeuteen. Tietämäni mukaan korkeimman oikeuden harkittavaksi ei ole saatettu kysymystä valtakunnanoikeuden päätöksen purkamisesta.

Toisaalta voidaan korkeimman oikeuden purkutoimivallan tueksi esittää eräitä yleisiä näkökohtia. Vuoden 1734 laissa säännelty tuomionpurkuvalta pohjautui hallitsijalle vanhastaan kuuluneeseen valtaan purkaa vääräperusteiset ja liian ankarat tuomiot. Voidaan ajatella, että maamme itsenäistyttyä ja muututtua tasavallaksi korkeimmalle oikeudelle on siirtynyt aikaisemmin hallitsijalle kuulunut tuomionpurkuvalta. Korkeimman oikeuden tuomionpurkuvallasta säädetään korkeimmasta oikeudesta 22.7.1918 annetun lain (74/18) 3 §:n 5 kohdassa. Säännöksessä ei mainita poikkeuksia tai rajoituksia.

Korkein oikeus voi purkaa omia päätöksiään. Korkein oikeus on purkanut myös erikoistuomioistuinten tuomioita, joskaan valtakunnanoikeuden päätösten osalta ei ole oikeuskäytäntöä, niin kuin edellä olen todennut. Harkittaessa nimenomaan SSO:n tuomion purettavuutta voidaan vielä viitata hallitusmuodon 47 §:n 2 momentin säännökseen, jonka mukaan virkasyytettä tasavallan presidenttiä vastaan ajetaan korkeimmassa oikeudessa. Tämän säännöksen nojalla ei milloinkaan ole nostettu syytettä. Tasavallan presidentin virkatoiminnasta on syytettä ajettu vain tarkasteltavana olevassa sotasyylisyyssiassa.

Harkittaessa sitä, voisiko korkein oikeus purkaa SSO:n päätöksen, on mielestäni vielä kiinnitettävä huomiota seuraavaan seikkaan. Oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 §:ssä säädetään niistä toimenpiteistä, joihin korkeimman oikeuden tulee ryhtyä, jos se suostuu tuomion purkamista koskevaan hakemukseen. Jos jutun uusi käsittely katsotaan tarpeelliseksi, korkeimman oikeuden tulee tuon pykälän 1 momentin mukaan määrätä, minkä ajan kuluessa ja missä tuomioistuimessa sekä millä tavoin juttu on saatettava uudelleen käsiteltäväksi. Jos korkein oikeus katsoisi olevan aihetta SSO:n päätöksen purkamiseen ja uuteen käsittelyyn asiassa, asiaa ei enää voitaisi saattaa SSO:n käsiteltäväksi. Kysymyksenalaista on, voisiko korkein oikeus itse ottaa asian asiallisesti käsiteltäväksi, jos tarpeelliseksi esimerkiksi katsottaisiin vain rangaistuksen lieventäminen, mutta ei kokonaan poistaminen. Kysymyksessä olevassa lainkohdassa säädetään tosin myös, että korkeimmalla oikeudella on valta välittömästi oikaista tuomiota, milloin asia havaitaan selväksi eikä hakemus koske rikosasiassa annetun tuomion purkamista syytetyn vahingoksi.

Edellä olevassa tarkastelussa olen päätynyt toteamaan tulkinnanvaraiseksi, voisiko korkein oikeus ottaa asial-

---

lisesti tutkittavaksi SSO:n päätöksen purkamista koskevan mahdollisen hakemuksen. Kun korkein oikeus luonnollisesti itse ratkaisee tuomionpurkua koskevan toimivaltansa myös tulkinnanvaraisessa asiassa, tulkinnanvaraisuus ei sinänsä olisi esteenä purkuhakemuksen tekemiselle oikeuskanslerinkaan taholta, jos tuomionpurun edellytykset riidattomasti olisivat käsillä ja painava yleinen etu vaatisi hakemuksen tekemistä.

5.4 Purkuperusteiden tarkastelu

Purkuperusteita koskevista säännöksistä voisi tässä tapauksessa tulla sovellettavaksi vain tuomion purkamista rikosasiassa syytetyn eduksi koskeva oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §. Yhdistyksen kirjoituksessa on viitattu nimenomaan mainitun pykälän 4 kohtaan, jonka mukaan tuomio voidaan purkaa, jos se perustuu ilmeisesti väärään lain soveltamiseen.

5.4.1 Lain taannehtivuus

Ensimmäisenä perusteena yhdistyksen kirjoituksessa mainitaan, että oikeusjärjestelmämme mukaan lakia ei voida soveltaa ennen lain säätämistä tehtyihin tekoihin.

Rangaistussäännösten taannehtivan soveltamisen kieltö sisältyy oikeusjärjestykseemme yleisenä periaatteena, ja sitä ilmentää lainsäädännössämme vuonna 1889 rikoslain voimaansaattamisesta annetun lainluonteisen asetuksen 3 §:n säännös lievemmän lain soveltamisesta lain muututtua ennen tuomiota. Periaate on nykyisin lausuttu julki myös kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa.

Taannehtivuuden kiellon sisältävä sääntö oli kuitenkin tiedossa valmisteltaessa ja säädettäessä lakia sotaan syyllisten rankaisemisesta. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä lausuttiin, että ehdotettu laki poikkeaa siitä oikeusjärjestykseemme kuuluvaksi katsottavasta periaatteesta, ettei ketään voida tuomita rangaistukseen teosta, josta sen tekemisen aikana ei ollut rangaistusta säädetty. Tämä on nimenomaan ollut yksi syy siihen, että laki säädettiin perustuslain säätämisestä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyssä järjestyksessä. Menettelyn lainsäädännöllisenä oikeusperustana on hallitusmuodon 95 §:n 1 momentin säännös. Lain johtolauseessa oli lausuttu julki taannehtivuuden asiallinen peruste eli se, että laki oli säädetty välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttämiseksi.

Tarkasteltaessa rangaistussäännösten taannehtivuuden kieltoa koskevaa periaatetta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valossa on lisäksi kiinnitettävä huomiota seuraavaan näkökohtaan. Yhdistyneiden Kansakuntien yleisko-

---

kouksen vuonna 1966 hyväksymän kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimuksen) 15 artiklan 1. kohdassa lausutaan, että ketään ei ole pidettävä syypäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut teko hetkellä kansallisen tai kansainvälisen lainsäädännön mukaan rikos. Periaate on jo lausuttu 10.12.1948 annetun ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 11 artiklan 2. kohdassa. Samansisältöinen sopimusmääräys sisältyy Roomassa vuonna 1950 ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn ns. eurooppalaisen ihmisoikeussopimuksen 7 artiklaan.

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset perustuvat osaltaan juuri 2. maailmansodan ihmisoikeusloukkauksista saatuihin kokemuksiin. Edellisessä kappaleessa mainitussa KP-sopimuksen artiklassa oleva viittaus kansainväliseen lainsäädäntöön tarkoittaa erityisesti ns. sotarikoksia, jotka kansainvälisten periaatteiden mukaan on katsottu rangaistaviksi silloinkin, kun mikään kansallinen rangaistussäännös ei ole sovellettavissa.

Edellä selostettujen seikkojen valossa päädyn siihen, ettei kysymyksessä ole ollut sellainen ilmeisesti väärä lain soveltaminen, jonka johdosta SSO:n päätöksen purkaminen saattaisi tulla kysymykseen kysymyksessä olevalla perusteella.

5.4.2 SSO:n eli asian ratkaisseen tuomioistuimen erityisluonne

Toisena purkuperusteena yhdistyksen kirjoituksessa esitetään, että SSO ei ollut riippumaton yleistuomioistuin, vaan poliittinen elin, jonka ratkaisuun vaikuttivat asiakirjojen mukaan ainakin valtioneuvosto ja liittoutuneiden ulkopoliittinen ja sotilaallinen johto.

5.4.2.1 Tuomioistuimen kokoonpanosta

Hallitusmuodon 2 §:n 4 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimmässä oikeusasteessa korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Perustuslain säätämisyjärjestyksessä on lisäksi säädetty 25.11.1922 annettu laki valtakunnanoikeudesta. Hallitusmuodon 13 §:ssä säädetään, että Suomen kansalaista ei saa tuomita muussa oikeudessa kuin siinä, jonka alainen hän lain mukaan on. Hallitusmuodon 60 §:n 2 momentissa kielletään satunnaisen tuomioistuimen asettaminen.

Sotasyylisyysoikeus kiistattomasti oli vain sotaan syyllisten rankaisemisesta annetussa laissa tarkoitettuja syytteitä käsittelemään asetettu poikkeusluontoinen tuomioistuin. SSO:n erityisluonne todetaan jo hallituksen

---

esityksessä laiksi sotaan syyllisten rankaisemisesta.

Perustuslakivaliokunnan mietinnössä lausutaan tältä osin seuraavaa: "Ehdotetun lain mukaan käsittelisi sen perusteella nostettavat syytteet tarkoitusta varten asetettava erityinen sotasyyllisyysoikeus niminen tuomioistuin. Tässäkin kohden lakiehdotus sisältää poikkeuksen eräästä meillä vallitsevasta oikeusperiaatteesta, nimittäin hallitusmuodon 60 §:n 2 momentissa säädetyistä kiellosta asettaa satunnaisia tuomioistuimia. Lakiesityksen poikkeuksellisen luonteen vuoksi voidaan kuitenkin pitää perusteltuna, ettei siinä tarkoitettuja asioita anneta säännöllisten tuomioistuinten käsiteltäviksi."

Sotaan syyllisten rankaisemisesta annettu laki säädettiin valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säännellyssä perustuslain säätämisyjärjestyksessä myös juuri siitä syystä, että SSO oli hallitusmuodon 60 §:n 2 momentin säännöksestä poikkeavasti vain sotasyyllisyysoikeudenkäyntiä varten asetettu tuomioistuin. Lainsäädännöllinen menettely voidaan perustaa hallitusmuodon 95 §:n 1 momentin säännökseen.

SSO oli sinänsä asetettu sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain 2 §:n 2 momentissa säädetyssä järjestyksessä. Tältä osin kysymyksessä ei ole ollut oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohdassa tarkoitettu ilmeisesti väärä lain soveltaminen eikä kysymykseen tältä osin tule muukaan tuossa pykälässä säännelty purkuperuste.

SSO:n kokoonpanon osalta totean, että se muistuttaa valtakunnanoikeuden kokoonpanoa. Kummassakin tuomioistuimessa on virka-asemansa perusteella määräytyviä lakimiesjäseniä sekä eduskunnan valitsevia jäseniä. Erona on tosin se, että jälkimmäisten suhteellinen osuus oli suurempi SSO:ssa.

5.4.2.2 Asian käsittely

Sotasyyllisyysoikeudenkäynnissä, joka pidettiin julkisena oikeudenkäyntinä Säätövaliossa, noudatettiin silloin voimassa olleen lainsäädännön mukaista oikeudenkäyntimenettelyä. Syytettyjen puolustus oli järjestetty tyydyttävästi: Heillä oli oikeusavustajat ja heille varattiin asianmukaisesti tilaisuus vastata esitettyihin syytteisiin sekä esittää vastanäyttöä.

Jälkikäteen on esitetty jonkin verran arvostelua prosessin johtamisesta sen johdosta, että SSO:n puheenjohtaja keskeytti useita kertoja eräiden syytettyjen ja heidän avustajiensa puheenvuorot. Kysymyksessä olivat tilanteet, joissa puolustuksen taholta pyrittiin selvittämään talvisodan syttymiseen johtaneita tapahtumia. Puheenjohtaja

---

katsoi nämä selvittelyt sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain 1 §:ään perustuneiden syytteiden käsittelyn kannalta asiaan kuulumattomiksi kysymyksiksi.

Tuomioistuimen puheenjohtajan tulee oikeudenkäyntiä johtaessaan huolehtia muun muassa siitä, ettei asiaan sekoiteta mitään, mikä ei kuulu asiaan. Tämä ilmeni oikeudenkäymiskaaren silloin voimassa olleen 14 luvun 5 §:stä.

Asian käsittelyssä ei mielestäni, myös oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n säännös huomioon ottaen, ole tapahtunut sellaista, mikä voisi tulla kysymykseen purkuperusteena.

Ongelmallinen piirre oikeudenkäyntimenettelyssä oli oikeudenkäynnin loppuvaiheessa tapahtunut ulkopuolinen puuttuminen tuomittavien rangaistusten ankaruuteen, mikä on tuotu esiin myös yhdistyksen kirjoituksessa. Oikeudenkäynnin päätösharkintavaiheessa liittoutuneiden valvontakomissio saattoi Suomen hallituksen tietoon, minkä pituisten rangaistusten tuomitsemista pääsyytetyille pidettiin vähimmäisedellytyksenä sodan voittajavaltojen kannalta tarkasteltuna. Valtioneuvosto puolestaan katsoi valtakunnan edun vaatineen näiden saattamisen SSO:n tietoon. Tästä aiheutui SSO:ssa toimitettu uusi äänestys, jossa tuomio eräiden syytettyjen osalta koveni edelliseen äänestykseen verrattuna.

Historiantutkimustiedon valossa voidaan pitää ilmeisenä, että liittoutuneiden valtojen taholta pyrittiin vaikuttamaan ja myös vaikutettiin sotasyllisyysoikeudenkäynnissä annettuihin rangaistustuomioihin.

Hallitusmuodon 2 §:n 4 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Tuomioistuinten riippumattomuus sisältää muun muassa sen, että ulkopuoliset tahot, erityisesti hallintovaltaa käyttävät toimielimet, eivät saa vaikuttaa tuomion sisältöön. Tuomioistuimen riippumattomuuden periaatteen rikkomista pidetään vakavana oikeudenkäyntivirheenä ja moitittavana menettelyinä.

Sotasyllisyysoikeudenkäynnissä on kuitenkin otettava huomioon sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain erityisluonne. Niin kuin edellä on todettu, myös tuomioistuinta satoi lakiin kuulunut johtolause, jossa nimenomaan mainittiin lain tarkoituksena olleen välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttäminen. Välirauhansopimuksen toista sopijapuolta edustanut liittoutuneiden valvontakomissio katsoi olleensa oikeutettu tuomaan esiin käsityksensä sopimuksen tulkinnasta. Valtioneuvoston aktiivisuus asiassa taas johtui siitä, että se edusti Suomea sopimuksen osapuolena. Eduskunta oli lakia koskenees-

---

sa perustelulausumassaan niin ikään tuonut esiin hallituksen aseman välirauhansopimuksen täyttämisen kannalta.

5.4.3 Syyllisyyskysymys

Yhdistyksen kirjoituksessa on kolmantena purkuperusteena esitetty, että objektiivisesti arvioiden syytettyjen ei todettu syyllistyneen sellaiseen tekoon, joka täyttäisi edes tuomion perusteena olevan lainkohdan tunnusmerkistön.

Tältä osin kysymys on siitä, täytyivätkö sotasyyllisyysoikeudenkäynnissä tuomittujen henkilöiden osalta sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain 1 §:n 1 momentissa rangaistaviksi säädettyjen rikosten tunnusmerkistöt. Sanotussa lainkohdassa rangaistavaksi säädetyn menettelyn teonkuvaus kuului seuraavasti: "joka ratkaisevalla tavalla on vaikuttanut Suomen joutumiseen sotaan vuonna 1941 Sosialististen Neuvostotasavaltain Liittoa taikka Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhtynyttä Kuningaskuntaa vastaan tai estänyt sodan aikana rauhan aikaansaamista". Syytettävien henkilöiden piirin rajaaminen tapahtui lain taustalla olleet ulkopoliittiset näkökohdat huomioon ottaen tehtynä poliittisluonteisena ratkaisuna, mikä ilmenee myös siitä, että lain 3 §:n mukaan valtioneuvosto määräsi syytteen nostamisesta.

Sotaan syyllisten rankaisemisesta annetussa laissa säänneltyjen tunnusmerkistöjen osalta on todettava, että ne sisälsivät poliittisväritteisiä arvottamista edellyttäneitä tekijöitä, erityisesti siltä osin, ketkä olivat "ratkaisevalla tavalla" vaikuttaneet Suomen joutumiseen sotaan tai rauhan aikaansaamisen estämiseen. Arvottamista edellyttävät elementit eivät muutoinkaan ole vieraita etenkin ns. valtiollisten rikosten tunnusmerkistöissä.

Yhdistyksen kirjoituksessa ei ole tarkemmin yksilöity tai perusteltu väitettä siitä, ettei syytettyjen objektiivisesti arvioiden ollut todettu syyllistyneen sotaan syyllisten rankaisemisesta annetussa laissa säänneltyihin tekoihin. Sotasyyllisyysoikeudenkäynnissä esitettiin syytettä tukenut oikeudenkäyntiaineisto rikosoikeudenkäynnissä silloin noudatettavana olleen lain mukaisessa järjestyksessä ja syytetyillä oli tilaisuus vastata syytteisiin sekä puolustautua, niin kuin edellisessä alakohdassa on todettu. SSO:lle jätettiin oikeudenkäynnin kestäessä laaja asiakirja-aineisto. Mitään olennaista uutta tosiasia-aineistoa syytteessä tarkoitetuista kysymyksistä ei ole tiedossani eikä sitä myöskään ole esitetty yhdistyksen kirjoituksessa.

Tarkasteltaessa asiaa SSO:n kannalta on todettava, että tuomioistuimien oli velvollinen noudattamaan hallitusmuodon

---

95 §:n 1 momentin mukaisesti valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säännellyssä perustuslain säätämisyjärjestyksessä säädettyä lakia sotaan syyllisten rankaisemisesta. Soveltaessaan lakia tuomioistuimien joutui ottamaan huomioon lain johtolauseessa nimenomaisesti mainitun seikan, että kysymys oli välirauhansopimuksen 13 artiklan määräysten täyttämistä. Tällöin voitiin ottaa huomioon se, että maan hallitus suhteessa liittoutuneisiin valtoihin vastasi välirauhansopimuksen ja siten myös sen 13 artiklan mukaisesti velvoitteiden täyttämistä. Tämä näkökohta tuli korostetusti esille eduskunnan hyväksymässä perustelulausemassa, joka tuomioistuimen niin ikään oli otettava huomioon lakia soveltaessaan. Kysymys oli ulkovaltojen vaatimuksesta tapahtuneesta ja maamme lainsäädäntövaltaa käyttävän toimielimen perustuslain säätämisyjärjestyksessä hyväksymän lain nojalla tapahtuneesta erittäin poliittisväritteisestä oikeudenkäynnistä, jossa SSO joutui ottamaan huomioon edellä selostetut näkökohdat.

Käsitykseni mukaan tiedossa ei ole seikkoja, jotka saattaisivat sotasyyllisyysoikeudenkäynnissä tuomittujen henkilöiden syyllisyyksikysymyksen sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain kannalta tarkasteltuna ja välirauhansopimuksen 13 artiklaan perustuva kansainvälinen velvoitetausta huomioon ottaen sellaiseen olennaisesti uuteen valoon, että rangaistustuomion purkaminen tällä perusteella voisi tulla kysymykseen.

6 YHTEENVETO

Olen edellisessä pääjaksossa tarkastellut, onko asiassa olemassa sellaisia painavia oikeudellisia perusteita, jotka loisivat pitävän pohjan purkuesityksen tekemiselle. Olen ensinnäkin katsonut, että vaikka sotasyyllisyysoikeuden tuomion purettavuus on tulkinnanvarainen kysymys, tämä ei muodostaisi estettä purkuehdotuksen tekemiselle.

Koska sotaan syyllisten rankaisemisesta annetun lain mukaan valtioneuvosto päätti syytteen nostamisesta, valtioneuvostolla näyttäisi myös olleen ja olevan ensisijainen valta ryhtyä toimenpiteisiin, esimerkiksi tuomionpurkuehdotuksen tekemiseen, mikäli siihen katsottaisiin olevan aihetta. Tällaisiin toimiin ei valtioneuvoston taholta kuitenkaan ole nähty riittäviä perusteita ja niitä on pidetty myös oikeuskulttuuriimme kuulumattomina.

Edellä selostetut seikat sinänsä eivät mielestäni kuitenkaan olisi esteenä oikeuskanslerin taholta tehtävälle purkuesitykselle, jos painava yleinen etu sitä vaatisi ja oikeudenkäymiskaaren 31 luvun mukainen purkuperuste riittävällä todennäköisyydellä olisi käsillä. Sotasyllisyysasia on laadultaan sellainen, että painavan yleisen edun kriteeri olisi olemassa oikeuskanslerinkin taholta

---

tulevan purkuesityksen asiallisen tutkimisen kannalta. Tämän johdosta olen oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n säännösten valossa tarkastellut yksityiskohtaisesti yhdistyksen kirjoituksessa esitettyjä purkuperusteita.

Olen tarkastellut tuomionpurun edellytysten kannalta toisaalta itse sotasyyllisyysslain säätämiseen liittyneitä valtiosääntö- ja kansainvälisoikeudellisia peruskysymyksiä ja niiden merkitystä oikeudenkäynnille, toisaalta sotasyyllisyysoikeuden menettelyä ja annetun tuomion sisältöä. Sotaan syyllisten rankaisemisesta annettu laki oli säädetty hallitusmuodon 95 §:n 1 momentin mukaisesti valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säännellyssä perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Sotasyyllisyysoikeus oli asetettu sotaan syyllisten rankaisemisesta annetussa laissa säädettyssä järjestyksessä. Oikeudenkäynnissä oli syyteasian poikkeusluonteisuudesta huolimatta noudatettu silloin voimassa olleen lain mukaista oikeudenkäyntimenettelyä.

Tuomioistuimen oli lakia soveltaessaan ja tuomiota antaessaan otettava huomioon se lain johtolauseessa mainittu seikka, että lain tarkoituksena oli välirauhansopimuksen 13 artiklaan perustuvan velvoitteen täyttäminen. Suomalainen osapuoli ei yksin voinut määrittää tämän kansainvälisen velvoitteen sisältöä. Sotasyyllisyysoikeus voi tulkintataustana ottaa huomioon myös eduskunnan hyväksymässä perustelulausumassa esitetyt näkökohdat. Annetut rangaistustuomiot perustuivat tuohon poliittisväritteeseen lakiin, jota sotasyyllisyysoikeus epäilemättä pyrki soveltamaan sen tarkoituksen mukaisesti. Liittoutuneiden valvontakomission taholta tulleiden, maamme hallituksen sotasyyllisyysoikeudelle välittämien soveltamisnäkökohtien huomioon ottaminen rangaistustuomioista lopullisesti äänestettäessä osoittaa sekin, että tuomioistuin sovelsi lakia sen johtolauseesta ilmenevän erityisluonteen edellyttämällä tavalla.

Tarkastelu johtaa päätelmään, että sotasyyllisyysasiassa annettujen tuomioiden arvostelu ja julkisuudessa esitetyt vaatimukset niiden purkamisesta eivät ensisijaisesti ole perustuneet siihen, että lakia olisi sovellettu virheellisesti, vaan siihen, että itse laki useissa kohdin koettiin aikanaan ja koetaan nytkin oikeusjärjestyksemme perusteiden vastaiseksi. Tähän liittyvät seikat oli kuitenkin selkeästi tiedostettu ja jouduttu punnitsemaan jo lain säätämisvaiheessa, niin kuin hallituksen esityksestä ja erityisesti perustuslakivaliokunnan mietinnöstä sekä eduskunnan hyväksymästä perustelulausumasta ilmenee. Lain sisällön asiallinen poikkeusluonteisuus ei ole perusteltavissa oikeudellisin argumentein, vaan ainoastaan ottamalla huomioon lain taustalla olleet, välirauhansopimuksesta aiheutuneet maallemme asetetut ulkopoliittiset velvoitteet ja täyttämisen merkityksellisyys.

Olen tarkastellut purkuhakemuksen edellytyksiä valtiosääntöoikeuden ja kansainvälisen oikeuden kehyksellä rikos- ja prosessioikeuden valossa. Asiassa ei ole tullut esille perustuslain säätämisjärjestyksessä säädetyn sotasyällisyyslain soveltamisessa sotasyällisysoikeudessa sellaisia oikeudellisia virheitä tai harkintavallan ylityksiä, jotka loisivat riittävän oikeudellisen pohjan hakemukselle lähes 50 vuotta sitten annetun tuomion purkamiseksi.

Kaiken edellä olevan perusteella ja selostamistani syistä yhdistyksen kirjoitus ei ole antanut puoleltani aihetta enempiin toimenpiteisiin.

<http://www.finlex.fi/fi/viranomaiset/foka/1992/19920420>